

Piotr Kowolik

Kształcąca i wychowująca funkcja zabawek : zarys problemu

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (28-29), 160-164

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kształcąca i wychowująca funkcja zabawek (Zarys problemu)

Zabawka to przedmiot lub grupa przedmiotów wykonanych w celu pobudzenia zabawowej aktywności dziecka, stwarzająca sposobność do poszerzenia doświadczeń, gry wyobraźni i stopniowego opanowania rzeczywistości.¹ Aby przedmiot można nazywać zabawką musi spełniać następujące warunki: rozbudzać aktywność dziecka, rozszerzać doświadczenia, rozwijać wyobraźnię, wyrabiać umiejętność przystosowania się do otaczającej rzeczywistości. Zabawka inspiruje zabawę. Pobudza aktywność umysłową i emocjonalną, stwarza możliwość do poszerzenia wyobraźni i wiedzy o świecie. Największą zaletą właściwej zabawki jest rozbudzanie aktywności ruchowej, umysłowej i emocjonalnej dziecka.² Tak więc funkcja zabawki jest dwojaka - z jej pomocą dziecko uczy się i wychowuje. Ażeby zabawka pobudzała aktywność zabawową dziecka, tzn. żeby chciało się nią bawić, żeby wykorzystana w zabawie wpływała na jego rozwój psychoruchowy, oraz by obcowanie z nią miało wartość wychowawczą, musi być właściwie dobrana, musi być dostosowana do możliwości psychoruchowych dziecka i do odpowiedniego typu zabawy. Zabawki służące do zabaw ruchowych muszą być odpowiednio dobrane, do wzrostu i sił fizycznych dziecka. Kupując zabawkę należy mieć na uwadze także dojrzałość psychomotoryczną dziecka i wiek, albowiem naturalne jest odrzucanie przez dziecko zabawki, z której już „wrosło”.³

Zdarza się też, że przyczyną niechęci do zabaw ruchowych jest np. lęk przed odejściem od matki lub trudności w nawiązywaniu kontaktu z innymi dziećmi. A więc, aby zabawy ruchowe sprawiały dziecku radość, żeby włączenie się w nie było spontaniczne, zgodne z potrzebą ruchu, musi ono dysponować zabawką, którą może i potrafi się bawić. Kupując zabawkę przeznaczoną do zabaw ruchowych należy zdawać sobie sprawę, czy będzie ona angażowała ogólną sprawność ruchową jak np. piłka, skakanka, czy będzie ćwiczyć równowagę np. rower, czy będzie usprawniać ruchy rąk i kondycję wzrokowo-ruchową, np. bierki, babinton.

---

¹ M. Dunin-Wąsowicz, O dobrej zabawie. Warszawa 1972, s. 36.

² I. Zgrychowska, M. Bukowski, Chore dziecko chce się bawić. Warszawa 1987, s. 15-16.

³ J. Janowska, J. Smolcińska, Dobór zabawek dla dzieci do siódmego roku życia. Warszawa 1982, s. 20.

Przy nabywaniu zabawki do tego typu zabaw należy także zdawać sobie sprawę, czy będzie ona wykorzystana w domu, czy na powietrzu, czy dziecko będzie się nią bawiło we wszystkich porach roku. Bowiem zabawka, którą obdarowujemy dziecko, powinna mieć szanse aktualnego wykorzystania. Nie bez znaczenia jest również zwrócenie uwagi, czy zabawka będzie wykorzystana przez jedno dziecko, czy wymaga większego zespołu dzieci.⁴ Zabawki do zabaw konstrukcyjnych ćwiczą precyzję ruchów, wpływają na rozwój procesów myślowych oraz kształtują pewne cechy osobowości (systematyczność, wytrwałość itp.).

Do zabaw typu konstrukcyjnego potrzebne są zabawki, które umożliwiają dziecku tworzenie. Najbardziej znane i najczęściej stosowane to różnego rodzaju klocki. Tworzywem do zabaw konstrukcyjnych jest także piasek, śnieg, glina, plastelina, kolorowy papier, kamyczki, itp. „produkty” zabaw konstrukcyjnych przybierają różną postać, są wyrazem przeżyć dziecka, jego wiadomości o świecie i zainteresowań. Najbardziej charakterystyczne zabawki do zabaw tematycznych to: lalki, mebelki, naczynia kuchenne, różne pojazdy, zwierzątka. Inną grupą zabawek, które poszerzają tematykę zabaw są wszelkiego rodzaju zabawki służące dziecku do odtwarzania otaczającej rzeczywistości powinny być tak skonstruowane, aby pobudzały inwencje dziecka i wpływały na jego rozwój. Zabawka musi dziecko inspirować do działalności zabawowej, a jednocześnie nadawać się do różnych tematów zabaw. Wśród zabawek wykorzystywanych do zabaw dydaktycznych na pierwszy plan wysuwają się książeczki, które muszą być odpowiednie do wieku dziecka.

Pozostałe zabawki dydaktyczne można podzielić na cztery grupy.

- Pierwsza z nich to układanki - rozsypanki.
- Do drugiej grupy należy zaliczyć gry planszowe,
- trzecią grupę zabawek dydaktycznych stanowią domina obrazkowe dla dzieci młodszych
- i słowno-pojęciowe dla starszych przedszkolaków.

Reasumując dokonywany przeze mnie przegląd zabawek pod kątem funkcji kształcącej i wychowującej, uważam, że zabawka powinna kształcić sprawności ruchowe i umysłowe bawiącego się dziecka i bogacić jego życie emocjonalne, przygotowując do czynnego udziału w życiu społecznym, rozwijać wyobraźnię i tworząc inicjatywę kształcąc przyszłych artystów, aktywnych odbiorców sztuki; wyrabiać u dziecka samodzielność i wytrwałość przy realizowaniu podjętych zadań, wzmacniać jego motywację, uczyć współdziałania w zespole i zachęcać do przezwyciężenia trudności przygotowując do „dobrej roboty”.⁵

⁴ J. Janowska, J. Smoleńska, Dobór zabawek dla dzieci do siódmego roku życia. Warszawa 1982, s. 21.

⁵ M. Dunin-Wąsowicz, O zabawce w rękę dziecka. Warszawa 1975, s. 24.

Dzicci 3-4 letnie dążą do towarzystwa innych dzieci. Zaobserwować można krótkotrwałe zabawy 2-3 dzieci. Twórczy stosunek dziecka do rzeczy, z którymi się styka i zjawisk, które obserwuje rozbudzają w nim, m.in. zabawy konstrukcyjne.

Podobnie jak przy zabawach tematycznych, potrzebny jest udział dorosłych, aby zwrócić uwagę dziecka, np. na technikę budowania oraz pokazać dziecku, co można zbudować z klocków, a w rysunkach, malowaniu, lepieniu wskazywać wzory i sposoby wykonania. W dalszym ciągu dla dzieci w wieku 3-4 lat są pomocne klocki uniwersalne. Wskazane są klocki, które można nie tylko ustawiać, ale również łączyć. Powinny być one duże, lekkie o względnie jednolitym kształcie. Przydatne również będą kredki i ołówki, dla orientacji podaje, że dziecko 3-letnie próbuje już rysować koło i krzyżyk, a 4-letnie kwadrat. Umiejętność rysowania tych prostych figur geometrycznych staje się powoli podstawą do rysowania buzi lalki bądź koła samochodu. Dziecko potrafi już wykorzystać plastelinę, lepiąc z niej kulki, kiełbaski, a niekiedy i bardziej skomplikowane wytwory. Pożądane są w dalszym ciągu książeczki zawierające kolorowe obrazki, przedstawiające proste, zrozumiałe w tym wieku sceny, także krótkie wierszyki i opowiadania. W związku ze wzmożoną potrzebą ruchu, w zakresie motoryki całego ciała, dzieci chętnie bawią się piłką, jeżdżą na rowerach itp. W tym okresie dzieci bardzo lubią bawić się lalkami, samochodami, zwierzątkami, pajacykami itp. Należy zaznaczyć, iż 3-4 latkom do zabaw tematycznych potrzebna jest coraz większa ilość zabawek, które powiększałyby gospodarstwo domowe, wyposażenie pokoju lalek, wzbogacały zabawę w kolej, ruch drogowy. Pod koniec 4 roku życia zaczyna dziecko interesować zabawą dydaktyczną, tj. domino, układanki, loteryjki obrazkowe.⁶ Dziecko w omawianym wieku rozszerza terytorium zabawy niekiedy wykorzystując całe mieszkanie bądź znaczną część sali przedszkolnej, jednak wskazane jest, by miało do dyspozycji własny wydzielony kącik lub pokój, a w przedszkolu do dyspozycji szeroką gamę zabawek do wyboru umieszczonych w różnych kącikach. Zarówno w domu jak i w przedszkolu niezbędne jest wyposażenie w stoliczki i krzeselka, odpowiednie do wzrostu dzieci. Dobrze jeśli większość zabaw, szczególnie ruchowych odbywa się na świeżym powietrzu, gdzie jest dużo przestrzeni do biegania, rzucania, a także jeżdżenia. Na świeżym powietrzu można świetnie bawić się w piaskownicy, wykorzystując piasek i kolorowe foremki, wiaderka, łopatkę do wytwarzania wytworów niczym jak z bajki. Ważne jest, aby w kontakcie z dzieckiem rodzice zwracali uwagę na jego wypowiedzi i pytania, aby na miarę możliwości wyjaśnić interesujące i niezrozumiałe zjawiska oraz rozszerzali jego obserwacje, a także wzbogacali wiadomości. Bardzo ważne jest zapewnienie dziecku zabawy z innymi dziećmi, albowiem jest to bardzo istotne w kształtowaniu prawidłowych

⁶ J. Janowska, J. Smoleńska, *Dobór zabawek dla dzieci do siódmego roku życia*. Warszawa 1982, s. 48.

kontaktów społecznych. Wskazane jest, aby zabawa dziecka była obserwowana przez dorosłych m.in. w celu dyskretnego nią sterowania.⁷

U dzieci 5-7 letnich do zabaw ruchowych wskazane są hulajnogi, rowery, ale również koszyczki zręcznościowe, pchełki, bicrki, serso, kręgle oraz używana od najmłodszych lat piłka, duża i zarazem lekka. Do zabaw zimowych sanki, narty, łyżwy. Do zabaw konstrukcyjnych w dalszym ciągu klocki, ale składające się z kilkadziesiątu elementów, które umożliwiają bardziej skomplikowane budowle. W tym wieku dziecko chętnie bawi się klockami „lego”, dzieci 6-7 letnie, zwłaszcza chłopcy, przejawiają już zainteresowania majsterkowaniem. Odpowiednie będą więc dla nich zabawki z rodzaju „małych konstruktorów”, zawierające szereg elementów, z których można zmontować np. wózek, dźwig, most itp. Kredki i farby są obecnie dla każdego dziecka niezbędne. Pod koniec omawianego okresu dziecko nie tylko naśladuje czynności dorosłych, ale bierze w nich czynny udział.⁸ Dziewczynki, np. chętnie uczestniczą w sprzątanii, chłopcy natomiast pomagają przy naprawie sprzętu domowego. W związku z tym wskazane jest, aby dziecko dysponowało odpowiednimi do tych czynności narzędziami np. mała szczoteczka, śmietniczką, łopatką itp.

Do zabaw tematycznych potrzeba coraz więcej zabawek, które by określoną zabawę zbliżały jak najbardziej do świata rzeczywistego. A więc odpowiednic tu będą wszelkiego rodzaju przedmioty z gospodarstwa domowego (kuchenki, garnuszki, serwisy, pralki), lalki, które można rozbierać, łódeczka z pościelą; wyposażenie sklepów, samochody, gotowe budowle do konstruowania miast i osiedli, akcesoria kolejarza, policjanta, lekarza itp.

Ponadto dzieci w starszym wieku przedszkolnym interesują zabawki typu dydaktycznego jak, np. loteryjki na zasadzie parzystych obrazków, gry stolikowe, domina, a także mójki elektroniczne o prostej treści oraz klocki z literami i cyframi.

Rola rodziców i wychowawców sprowadzać się będzie do stworzenia warunków zabawy i możliwie dyskretnego kierowania działalnością zabawową dziecka, aby miało ono satysfakcję z własnych dokonań, a także, aby dzięki zabawie zdobywało określone wiadomości i umiejętności m.in. takie, które są ważne do podjęcia nauki szkolnej.⁹

Na zakończenie nieco miejsca poświęcę zabawce, która jest już kupiona. Zabawka taka, jak każdy inny przedmiot, przedstawia wartość materialną. Nie powinna więc być niszczone lub wyrzucana, a dopóki się z niej korzysta odpowiednio sprawdzona. Zabawki zepsute, uszkodzone powinny być w miarę

⁷ M. Dunin-Łasowicz, *O dobrej zabawie*. Warszawa 1972, s. 51.

⁸ E. Mędyk, *Zabawa dziecka przejawem jego własnej aktywności*. „Wychowanie w Przedszkolu” 1999, nr 3.

⁹ N. Christensen, J. Launer, *O zabawie dzieci przedszkolnych*. „Wychowanie w Przedszkolu” 1980, nr 4.

możliwości reperowane przez dorosłych, przy ewentualnym współudziale dziecka. Te, które nie nadają się już do naprawy, należy usunąć z zestawu zabawek, bowiem upoważniają one małego użytkownika do psucia następnych. Dziecko nie powinno mieć do swojej dyspozycji za dużej ilości zabawek, ponieważ nie jest wówczas w stanie korzystać ze wszystkich, a leżące bez użytku nie spełniają swojej roli. Rodzice i wychowawcy powinni co jakiś czas segregować zabawki, a te którymi się dzieci nie bawią, schować, aby po pewnym czasie je dać. Dzieci wówczas przyjmują je z radością jako nowo kupione. W dziecku należy wyrabiać świadomość, że zabawka z której „wyrósł” może przydać się młodszemu rodzeństwu lub koledze. Oceny zabawek pod tym kątem powinni rodzice dokonywać przy udziale dzieci i po ich aprobacie, razem z nimi przekazywać je innym dzieciom.

Bibliografia

Christensen N., Launer J., O zabawie dzieci przedszkolnych. „Wychowanie w Przedszkolu” 1980, nr 4.

Dunin-Wąsowicz M., O dobrej zabawie. Warszawa 1972.

Dunin-Wąsowicz M., O zabawce w ręku dziecka. Warszawa 1975.

Janowska J., Smoleńska J., Dobór zabawek dla dzieci do siódmego roku życia. Warszawa 1982.

Mendyk E., Zabawa dziecka przejawem jego własnej aktywności. „Wychowanie w Przedszkolu” 1999, nr 3.

Zgrychowska I., Bukowski M., Chore dziecko chce się bawić. Warszawa 1987.

Summary

A toy is a tool or group of tools which are used in order to evoke child's natural ability to explore the world by means of playing. It enables children to develop their personal experience, imagination and coping with reality.

The toy fulfills mentioned conditions:

- developing activity,
- extending experience,
- stimulating imagination.

The author presents the functions of toys and variety of them used by children in different age. He also describes the role of parents in organizing children's playing during their free time.